

K

Kulturredaktionen
Tel 08-13 50 00
www.svd.se/kultur

KULTUR

”
Ukulelen är
som en liten
leksaker.

Thomas Allander, musiklärare, som har bokat Stockholms stadion den 3 september. Tanken är att slå rekordet för världens största ukuleleorkester. Tahiti innehar titeln med 4 792 ukulelespelare.

En dansk, en norsk och Bo Ralph

Nationalstaten är en social konstruktion, säger varje humanist och samhällsvetare med självaktning i dag – och likaså nationalspråket. Visst, men det bör tilläggas att konstruerandet pågår för fullt. Nyligen helsidesanmäldes i morgontidningarna en stor antologi med alla tiders svenska lyrik. Och i Danmark, Norge och Sverige står just nu monumentala verk om nationalspråkets historia inför fullbord. ”Den svenska språkhistorien” är ett flertusensidigt enmansverk av akademiledamoten Bo Ralph, som arbetat med den i ett par årtionden men nu inte lär ha mycket kvar. Den danska ska ges ut i sex band av Det danske sprog- og litteraturselskab med ett trettiotal författare.

Men först över mållinjen tycks norrmännen bli. Ett universitetsbaserat forskarlag har i dagarna lagt fram den första delen av fyra, ”Norsk språkhis-

torie. Mønster” (Novus forlag). Det är en välskriven, men bitvis fackspråkligt svårläst, 700-sidig volym om mönster och strukturer i ljudlära, grammatik, ordförråd och texter från urnordiskt 200-tal till globaliserat 2000-tal.

Verk av detta slag präglas av svåra dispositionsmässiga val utifrån vetenskapliga, pedagogiska och kulturpolitiska ställningstaganden. Ralph lär lägga upp sin historia så att säga bakifrån, med början i nutiden och slutet i Rökstenen. Danskarna är de enda som ägnar ett helt band åt skönlitteraturens stilhistoria. Norrmännen lämnar litteraturen därhän, men ger desto större utrymme åt tal-språk och dialekter – och ännu mer till språkideologi och språkpolitik. Man förutskickar tre band till: ”Praksis”, ”Ideologi” och ”Tidslinjer”. Som sagt, här konstrueras national-språkhistorier. **OLLE JOSEPHSON**

Revoltörerna ska hyllas 2018

I hela Europa firas jubileum och årsdagar, 400 år sedan Shakespeare och Cervantes dog, 150 år sedan konstnären och scenografen Léon Baksts födelse och 50 år sedan... 1968? Nej, inte ännu. Men på den nyss avslutade samhällsvetenskapliga konferensen ”A tale of 100 cities. Ideas, conflicts and revolts in the 1960s” som arrangerades av Deutsches Literaturarchiv Hannover spekuleras på fullt allvar i offentliga hyllningar av revoltörerna Rudi Dutschke, Daniel Cohn Bendit och medborgarrättskämpen Angela Davis under år 2018. Dels därför att de stora förlagen sitter på ett massivt arkivmaterial, dels på grund av det stora intresset kring nya franska rörelsen Nuit Debout, rapporterar tyska Die Welt.

CLEMENS POELLINGER

FOTO: IBL

120

föremål som tillhört den franske författaren Marcel Proust ska auktioneras bort på Sotheby's i Paris den 31 maj. Bland det som går under klubban finns brev, fotografier och manuskript. Hela samlingen förväntas dra in mellan 4,8 och 6,8 miljoner kronor.

Kulturchef Lisa Irenius lisa.irenius@svd.se
Biträdande kulturchef Anders Q Björkman anders.q.bjorkman@svd.se
Kritikredaktörer Anna Ångström anna.angstrom@svd.se,
Clemens Poellinger clemens.poellinger@svd.se
Litteraturredaktör Madelaine Levy madelaine.levy@svd.se
E-post film@svd.se, konst@svd.se, kulturdebatt@svd.se,
litteratur@svd.se, musik@svd.se, scen@svd.se, spel@svd.se

Loggbok full av sorg och lycka

AUTENTISK KÄNSLA Håkan Andersons mångåriga romanbygge har inte fått det genomslag det förtjänar. I seriens femte roman möter vi Jan Eklöv, en 70-årig författare som via maskering, dubbling, tidsprång och brev blickar tillbaka på ett ofta ensamt liv. Carl-Johan Malmberg har läst en gripande berättelse.

LITTERATUR

Prosa

Det fanns en pojke
av Håkan Anderson
300 s. Albert Bonniers Förlag

Håkan Andersons roman ”Det fanns en pojke” uppmantrar till ett sätt att tänka som jag mer än gärna faller in i: att låta världen bli en serie magiska förbindelser mellan romaner, dikter, musikstycken, målningar. Knappt har jag lagt ifrån mig Elizabeth von Arnims 1890-tals-succé ”Elizabeth and her garden” som inleds med två ugglor som lockar på varandra – von Arnim återger lockropen i notskrift, originellt för en roman – förrän jag träffar på andra ugglor alldeles i början av Anderssons roman. Här är själva startpunkten för berättelsen en dikt av Wordsworth, ”There was a boy”, om en tonårspojke som dog tidigt och som älskade att härma ugglor.

Den 70-årige Jan Eklöv, jämna-årig med författaren Anderson, skriver loggbok på segelbåten ”Sjöhäxan”, en behändig ketch som ligger vid kaj på Lanzarote och hans flytande hem sedan årtal. Av en slump stöter Jan på Wordsworthdikten; den blir ett Sesam-öppna-dig för minnena, och loggboken förvandlar han till en självkritisk exposé över Seglatsen Livet.

Jag vet ingen i svensk samtidslitteratur efter Lars Gustafsson i sina 70-talsromaner som så självklart som Anderson kan återge plågsamma minnens rundgång jämsides med sinnliga iakttagelser av tingen, vädret, vardagsbestyren. Melankoliskt? Nej, precisare än så: sorg – sammanfogat med lycka av att finnas till, en paradox allt verkligare för många av oss när livet fortskrider.

Titelns pojke, som fanns men inte längre finns, har flera betydelser. Han är Jan som ung – kanske också Anderson själv, fast han inte tillhör våra litterära självbekännare, de som det just nu går tretton på dussinet av. I stället knyter han an till Eyvind

Johnson och Gösta Oswald, kanske också till Almqvist, och deras tradition av litterär förklädnad, maskering, dubbling, tidsprång, infogade brev och ramberättelser. Tycker man om den traditionen blir det fantasifullt, har man inte tålamod för den kan det kännas tillkrånglat.

Titelns pojke är också Mats, Jans barndomsbästis. Jan minns en sommar i Västergötland på 1950-talet, skollov, cykelutflykter, fisketurer i en grön eka. Det blir hans sista ”pastorala” sommar: Mats drunknar. Och Jans pappa tar livet av sig – efter att ha dolt sin obotliga cancer för sin son och hans mamma. En älskad far

”
Anderson är
eftertänksam-
hetens för-
svarare genom
sitt språk.

dör, en kylig och kontrollerande mor blir kvar, hon och Jan flyttar från ett stort hus till en liten lägenhet, han blir en sluten tonåring i Katedralskolan i Skara vars systematiska mobbing han berättar om med undertryckt ilska – men också med skuld-känslor, för han är själv en av mobbarna.

Jan är mycket ensam; på avstånd förälskar han sig i Eva, ännu ensam och från en förbjudande familj av Jehovas vittnen. De två börjar träffas. Men Eva försvinner en dag när hon stigit av skolskjutsen på väg hem, enda spåret av henne är en cykel vid busshållplatsen. Jan ältar minnet av Eva och frågar: tog hon livet av sig? Kunde jag ha hjälpt henne? Andra svåra förluster och andra känslor av att ha svikit följer Jan senare i livet, han är mer svikare än sviken, i loggboken lägger han sitt livspussel, så småningom med rätt oväntad utgång.

”Det fanns en pojke” är den femte, fristående delen av Håkan Andersons mångåriga romanbygge – det formsäkrast genom-

förda men också otidsenligaste i svensk prosa för närvarande. Romanerna har inte riktigt fått det genomslag de förtjänar, när jag nämner Anderson för belästa vänner vet flera inte vem han är.

I första delen av serien, ”Brevet”, dök bipersonen Jan Eklöv upp och försvann. Nu får vi lära känna honom inifrån, hans flyktliv på sin båt men också hans kärlek till böcker, musik, konst – och till ett konstfullt språk som han ibland tänjer till det manierade. ”Rent atterbomsk är morgonen” kan Jan skriva i loggboken; Anderson låter en biperson som läst den ironisera över Jans stil: ”Han komponerar helt enkelt mening- ar av hoplånade ord och fraser eftersom han har en föreställning om att det ur dem skall uppstå den sanning han söker om sig själv.”

En poäng med ”Det fanns en pojke” är att det faktiskt gör det. Jans berättelse griper och blir autentisk tack vare det utmejslade, ibland lite gammaldags språket. Det får oss att sakta ner lästakten. Anderson är eftertänksamhetens försvarare genom sitt (Jans) språk – av en art som i svensk litteratur alltmer kommit att tillhöra översättningarna, Proust, Hermann Broch, Mann.

Har Håkan Anderson och Jan Eklöv en gemensam skrivarvision så går den ut på att lösa upp gränserna mellan det ”originella” och det ”lånade”, sådana kategorier är inte hållbara inför den verkliga kärleken till litteraturen.

Jan delar också med sin uppfinnare en entusiasmerande förmåga att låta andras böcker och bilder ta plats i texten. Åke Göranssons målning ”Pojken och grodan”, Thoreaus ”Skogsliv vid Walden” med Stig Åsbergs drömska vinjetter, men också en liten världsatlas från 1950-talet i Bonniers Folkbibliotek agerar nästan som personer i handlingen. Vad är skillnaden mellan en människa och en bok? Kanske ingen.

CARL-JOHAN MALMBERG
litteratur@svd-se

Svd.se →

Läs recensioner av de fyra föregående delarna i serien.

Svd.se/litteratur